

NOOIT EEN BOEK VERBIEDEN!¹⁾

IN de pauze van een drukbezochte bijeenkomst, waar iedereen zijn bekenden zocht en vond en in geanimeerde groepjes ging staan babbelen, kwam een vriendin van me naar me toe, vergezeld door een jonge dame.

„Juffrouw X wou zoo graag eens kennis met je maken”, zei ze. „Mag ik je haar even voorstellen?”

„Juffrouw X”.

Wat moet juffrouw X van me gedacht hebben? Zeer zeker, dat ik niet sterk en uiterst conventioneel in de conversatie ben —

X.

Het was een naam van merkwaardige buitenlandsche klank en toch wist ik, dat die gedragen werd door een Hollandsche familie. Het was een naam, die je niet veel hoorde — ik had den naam in geen tientallen jaren meer gehoord, niet meer gehoord sedert ik aan mijn eerste kruisje bezig was. —

En nu, met dien naam, stond opeens een levensperiode scherp voor mijn geest — en ik, grijzende volwassene, bestudeerde het kind, dat uit mijn herinnering oprees en ineens zoo levendig voor me stond. Het kind, dat al vroeg overladen werd met privaattlessen, boven en behalve een uitmuntende school.

„Omdat die gezonde, flinke meid alles kan leeren —” het kind, dat overigens geestelijk zoo kort werd gehouden of ze zwak- of stompzinig was.

Maar het kind had een scherpe opmerkingsgave en een onbarmhartig geheugen. Wat ze hoorde of opving wist ze voor goed, en combineerde. — Ze begreep vaak niets en vroeg toch, schoon ze vooruit wist met een kluitje in 't riet gestuurd te worden. —

X —.

Er is een tijd geweest in dat eerste tiental jaren, dat die naam in den Haag op aller lippen was. Thuis hadden de groote menschen 't er over en zwegen, als de kinderen kwamen, maar de naam werd nog niet opgevangen.

Het kind moest nogal eens de boodschappen doen, en in de winkels hadden de menschen 't er over — doch zwegen, als een kind in de buurt kwam. Maar de naam lag nog op hun lippen.

Het kind ging aan het piekeren, wat er toch wel aan de

¹⁾ Alweer een knuppel in het hoenderhok. Jaargang 1932 geeft wel sensatie! — RED.

hand kon zijn met zulke menschen. — Wát dan toch, dat iedereen het over je heeft en somber kijkt en bedrukt — maar niet meelijdend: verachtelijk, hoonend, smadend. —

Het kind trachtte argelooze lieve tantes te overrompelen.

„Tante, wat is er toch met iemand, die X heet?”

Ontsteltenis — als had Medusa daar ineens gestaan. —

„Kind — kind — hoe kom jij daar aan?”

„Wel, iedereen heeft 't er over en niemand wil 't zeggen. Heeft die meneer kwaad gedaan?”

„Kwaad?” Een vinger werd waarschuwend omhoog geheven. „Kwaad? Wij menschen mogen dat niet zeggen, maar God zal ze richten, die beestachtige troep —”

Ja, toen het kind zelfs dáár geen gehoor kreeg, zweeg 't maar en vroeg niet meer.

X —.

Juffrouw X stond voor me en ik converseerde. Ik had mijn dubbelgangster buiten gezet, die praten kan over het weer, en vol in de zaal, en veel bekenden, en interessant, en of 't laat zou worden. —

Maar ikzelf bleef het kind bestudeeren en nagaan in haar gepeinzen van toen.

Het kind vroeg niet meer, maar ging raden. En haar gedachten schiepen een infernalen wondertuin. Daar groeiden grillige gewassen, vuurrood en vooral donkergroen — daar kropen satanische monsters. — Daar was alles geheimzinnig en sjjjt!

Maar toch ook van een lokkende zoetheid en bekoring.

De naam was de sleutel tot dien toovertuin.

Natuurlijk had het kind het veel te druk met al haar extra piano-, zang-, teeken-, Engelsche-, Fransche lessen om geregeld in den infernalen wondertuin te komen.

Maar als ze opeens aan den naam herinnerd werd — door een klinker — doordat ze nog weer eens iets van het natuurlijk toch langzaam maar zeker wegstervend gefluister opving — dan bloeide de wondertuin weer open, infernaal, giftig — maar verlokkelijk zoet. —

En nu, nu het kind na tientallen jaren den naam weer hoorde, staarde ik in denzelfden wondertuin.

Kort daarna kreeg ik de gelegenheid om zakelijk aan een vijftien jaar ouderen Hagenaar te vragen, wat toch dat schandaal was geweest rondom den naam X. —

En ik kreeg een kort, zakelijk verslag. Wat ik hoorde was erg genoeg. Maar ik verzeker u: de werkelijkheid was nuchter en zeer eenvoudig bij wat mijn kinderlijke fantasie ervan gemaakt had. De werkelijkheid had geen sfeer — daar wendde je je rillend van af. — Klaar — nu weten we 't — vergeten. Een andere hoek van de wereld, een andere hoek van 't leven, een ander deel van de menschen. Niets mee te maken.

Maar omdat 't me niet gezegd was, omdat er altijd door zoo geheimzinnig over gedaan was, had het kwade lokkende, perverse pracht gekregen.

Gezegd. — Schrik er niet van, als ik u raad, een jong kind een zakelijk antwoord te geven, als 't u wat vraagt, wanneer eenmaal 't ongeluk is geschied, dat 't vermoeden heeft gekregen van dingen, die nog ver en ver boven zijn bevattingsvermogen liggen. U zult eens zien, hoe gauw u klaar zult zijn met de uitlegging, waar u eerst voor terugschrikte. Want diep willen ze er allerminst op ingaan! Zoo-dra ze maar aan u merken, dat u hen niet met een kluitje in 't riet stuurt, zijn ze tevreden. Spreek de waarheid — koel,

beheerscht, een weinig drastisch, een weinig cru — en ze zijn zóó klaar. Maar zeg erbij: „Hoor eens, ik weet wel, dat er heel wat Moeders zijn, die dat niét aan hun kinderen willen vertellen. Dus je houd je mond. — Je komt er weer met mij over praten, als je soms nog wat op je hart mocht hebben”. —

Natuurlijk is dit niet de eenige maal geweest, dat die zwoele, door en door giftige sfeer ontstond rondom iets, dat ik opving. Later was er weer eens een straatnaam zoo ziekelijk het middelpunt van alle gesprekken — er werden sterfgevallen pervers omsponnen. — En natuurlijk mocht ik niét weten, waar de kinderen vandaan kwamen. Naar aanleiding van deze laatste droeve waarheid zou ik een boekdeel kunnen schrijven. — Ik zal het niet doen, omdat anderen met mekaar er al wel een stapel folianten over hebben geschreven. — Maar één ding wou ik u verzekeren: dat de Waarheid, in al die gevallen, doodnuchter was, vergeleken bij wat de fantazie van een geestelijk kortgehouden kind ervan maakte.

Als ik over deze zwijgzaamheid, over dit geestelijk korthouden denk, begrijp ik meer en meer, en met stijgende ontzetting, dat ik meermalen aan een schrikkelijk gevaar ontkomen ben. — Ik had immers iemand kunnen vinden, als ik was blijven doorvragen, die pervers genoeg geweest was om dit alles eens smeug uit te leggen. —

Eéns — is dat gebeurd.

Weet je 't nog, hartsvriendin, jij, met wie ik van mijn zevende jaar af alle lief en leed gedeeld heb? Wèét je 't nog — wij beiden veertien jaar, wij beiden twee blonde bloeiende kinderen, wij beiden geestelijk boven de middelmaat en beiden kort en krom gehouden, geestelijk. — Wij beiden zoekend naar de waarheid en wij beiden overstelpt met misselijke leugens en praatjes, die men zich toch niet had mogen *willen* veroorloven tegenover twee pientere kinderen met groote blauwe oogen — onze portretten uit dien tijd, liefste? — Twee kinderen, die alleen maar een wiskunstig begeeren hadden om te weten: Als er eerst één is en even daarna zijn er twee — waar, waar is dat dan vandaan, dat kleine heerlijke, dat spartelende, dat kraaiende? — Liefste — wéét je 't nog? De Sint-Jacobstoren in den Haag — Aan de torenzijde dat nauwe lugubere kerkpleintje, waar het lugubere torenstraatje op uit kwam. — „De Zak” noemden we het sombere hoekje, want 't was er de Zak der Stormen — altijd woei 't er.

Wij daar in 't halfdonker van een naderenden Novemberavond — uit op een boodschap. —

We komen er eene tegen uit onze klas, ze was twee jaar ouder, een groote grove meid. — Hoe is 't mogelijk, dat we op zoo'n oogenblik ineens over *het* vraagstuk van toen begonnen? En de meid, de groote stoere, donkeroogige meid met haar grove, onmogelijk dikke stugge haar — ze droeg *ijzeren* kammen, weet je 't nog? De meid liep er natuurlijk mee rond, altijd klaar om bij te springen, om zelf een genotelijk oogenblik te hebben, om 't smeug te vertellen — zichzelf steeds verder erin te verdiepen, gevleid door de diepe aandacht van haar gehoor, genietend van de doodelijke bleekheid, van het hangen aan de lippen, dat allengs overgaat in walging — en — gelukkig — in tranen. — De meid — wier gansche leven bewezen heeft, wat ze toèn al was — van wier wilde avonturen we later telkens even hoorden, omdat de wereld klein is en kennissen van kennissen elkaar

telkens weer ontmoeten tot in de barste woestijnen en op de wijdste wereldzeeën. —

Dat kwartier heeft jou en mij jaren van ellende gekost. — Jaren van grübelen. Jaren van het-geluk-niet-durven-aanvaarden. Want er viel *te* zwart een schaduw op. —

Uit dit groote kwaad is dan toch ook weer een groot Goed geboren. — Jouw kinderen, *mijn* kinderen, we hebben ze behoed voor wat óns toen is overkomen. En we hebben gepleit, overal waar we konden, voor andermans kinderen. Al heeft dat héél wat minder geholpen dan men van zoo'n vooruitstrevende twintigste eeuw zou verwachten.

Om dit alles, wat mij weervaren is — om alles wat ik geestelijk geleden heb, om alles, wat ik gefantaseerd heb, om alle gevaren die ik geloopt heb —

Heb ik nog nooit, en zal ik nooit, mijn kinderen reglementeeren in wat ze lezen. Ze hebben altijd *alles* mogen lezen, mogen alles lezen, en zullen altijd alles mogen lezen, schoon de jaren nog maar weinig zijn, dat ik er iets over te zeggen heb.

Als u eens wist, hoe eenvoudig dan alles wordt. — Hoe dood- en doodnuchter. —

Daar is allereerst de krant. Natuurlijk grepen ze er naar in den „zoeten bluf” van te kunnen lezen. Dat was dus al met Kerstmis, nadat ze met September naar school waren gegaan. Best. De krant. „Niets aan” — vond mijn dochter. Ze heeft er nog steeds zeer geringe belangstelling voor. *Te* gering, maar dat komt nog wel in orde, hoop ik. Doch als ik de krant *verboden* had? Als ik die telkens uit haar handen had gehaald of zorgvuldig had weggesloten? O, dan de eene keer, dat je 't eens vergeet — wie is er onfeilbaar?

Mijn zoon. — Hij interesseerde zich dadelijk zéér voor de krant. We gingen dadelijk over allerlei boomen.

Zoo ongemerkt en ongedwongen werd er dus aan zijn algemeene ontwikkeling gewerkt. Ik had me tot gewoonte gemaakt, over de krant te praten als ik hem ernstig bezig had gezien. Lang bleef hij natuurlijk alleen maar bij de plaatjes en de weerberichten. Toen — hij was acht jaar — kwam de eerste steen op mijn pad: „Moeder, wat is abortus provocatus?”

Hoe 't mogelijk is, dat een achtjarig kind de term goed uitsprak, begrijp ik nog niet. Ik gordde me aan en zei: „Dat is een héél klein kindje doodmaken.”

„O, wat gemeen — en hij weer verder. Niets meer — uit.

Als ik erom heen gedraaid had? Als ik hem de krant had afgenomen, zooals men *mij* die zou hebben afgenomen? Als ik gezegd had, zooals men tegen mij gezegd zou hebben: „Dat hoeven kleine kinderen nog niet te weten —”

Dan was daar het zaad gelegd voor den wondertuin. In de makkelijke omgangsfeer, die ik geschapen heb, omdat ik zóó geleden heb onder de moeilijke — komen vragen op dit gebied natuurlijk méér voor. In 't begin beefde ik nog wel eens inwendig en dacht: „Hoe blijf ik nu zelf heelemaal onbewogen, koel, en blijf bij de *zuivere* waarheid?” En meestal zag ik dan, dat ik teveel verwacht had. — Zoo dra ze zien, dat je *ernstig* antwoord geeft, zijn ze tevreden, verlangen vooral geen lange uitleggingen.

U weet niet hoe eenvoudig alles wordt, zoodra je durft en doortast.

Ik heb zéér vele boeken in huis. Hier een kast vol, dáár een kast vol. Ze weten nu eenmaal, dat alles voor hen openstaat. O neen, pornografie is er niet bij, maar Tante Die en

Tante Die zou er toch nog wel wat van krijgen, als ze bijvoorbeeld de Decamerone in handen der kinderen zag.

Denkt u, dat ze er naar talen? Nu — en móchten ze er al op een regenachtigen Zondagnamiddag toe komen — dan ben ik er zeker van, dat ze er gauw hun bekomst van zullen hebben, vooral van de Decamerone.

Met opzet heb ik weleens onder de oogen genomen, wat men nu heusch pornografie noemt. En dan heb ik gedacht: „Waar is de mensch, die dit langer dan vijf minuten uithoudt? Zoo stom-vervelend, zoo dom-verdwaasd alsmaar op 't zelfde neerkomend. — Wat voor zinnen zijn dat dan toch, die hier langer dan vijf minuten door geprikkeld worden? „Een andere wereld, andere menschen, een ander leven. —”

Het doet ons niets, het doet onze kinderen niets, als we er maar niet dat doodsgevaarlijke net der geheimzinnigheid om knooien.

Thuis, achter slot en grendel, stond „De Wandelende Jood”. Twee dikke deelen in ouderwetsche korenblauwe banden. De titel trok me reeds als kind aan.

Een Wandelende Jood! Ik hield heel veel van wandelen. En ik had graag geweten, waar die Jood wel naar toe ging. Ook vond ik 't raar, dat er bijgezegd werd, dat die meneer die wandelde, een Jood was. Dat vond ik heelemaal onnoodig. Ik vroeg natuurlijk, of ik 't boek eens mocht lezen. Nu, u begrijpt, wat er toen kwam. En altijd de kast op slot. En ik bij 't grooter worden steeds opnieuw vragen, of ik 't boek lezen mocht. Steeds werd ik heftig afgewezen. Toen kwam er nog bij, dat een aardige schoonmaakster me achter het Oude Boschhek — het dierbare, heerlijke, rustige, landelijke Boschhek van vroeger, — de hardstenen stoepsteen liet zien, waarin de „Voetstap van den Wandelenden Jood” staat. (De steen ligt nu vóór het geheel gemoderniseerde Boschhek.) Nu, toen wilde ik er nog meer van weten en tobde maar voort over dien Wandelenden Jood. O, waar is al dat getob toch voor noodig geweest?

Mijn aard was openhartig, nooit had ik iets te maken met narigheid of straf omtrent jokken of liegen. Maar nu ging ik toch loeren op een gelegenheid, om dat fameuze boek eens te pakken te krijgen. En op een keer is me dat gelukt. De sleutelbos op de kast — ik een blauw deel eruit. — Ik zag zeer interessante plaatjes. — Maar bij het haastig doorvliegen van wat tekst kon ik heusch niet begrijpen, dat mijn Moeder daar nu al jaren lang zoo'n heftigen strijd met me om voerde. Ik vond het ontzettend taai. Later, tot de jaren der vrijheid gekomen, heb ik nooit door den Wandelenden Jood héén kunnen komen.

Alles vrij voor ze laten. Niets gewichtig maken door verboden. Maar altijd zelf klaar staan, bereid tot 't geven van elke inlichting. Spoedig kom je tot het punt, dat je kunt zeggen: „Ja hoor eens, dát en dát is, wat ik er van weet”. En dan merk je zelf, dat je het heele onderwerp lang niet onder de knie hebt — maar wie zal dat verlangen? Zijzelf allerminst. — Juist, toen ik mijn gedachten ordende omtrent dit onderwerp verscheen Wetenschappelijke Bladen in mijn portefeuille van December 1930. Daarin staat een artikel uit „The English Review” van Maart 1930. Het heet: „Het Drankverbod onder het zoeklicht” en is geschreven door Frank H. Shaw. Een Engelsche geheel-onthouder, die in Amerika de uitwerking van het Drankverbod heeft bestudeerd. En nu Engeland ernstig waarschuwt, het Amerikaansche voorbeeld niet te volgen.

„Het drankverbod is een farce. Een farce, die een ras van onmatige drinkers in het leven heeft geroepen, waar te voren een ras van matige drinkers bestond”.

„Inplaats van de dronkenschap in Amerika te hebben doen afnemen, heeft het drankverbod haar buiten alle verhouding doen toenemen. Het heeft den alcohol gestempeld tot *verboden vrucht en dus*¹⁾ zijn waarde verhoogd.”

„Iets verbieden beteekent het in het leven roepen van een gevoel van onrecht en een verlangen om zich de *weelde* van het verbodene te veroorloven.”

Zeker, zoolang iets verboden is, lijkt het *weelde* het te mogen doen of er achter te komen. Zoodra het verbod is opgeheven, is er van al die *weelde* niet veel meer over.

„Gezonde, goed geleide vrijheid is oneindig veel beter dan het drankverbod.”

Ik vind dit een uitspraak geldend voor alle verboden, maar zéér zeker voor een leesverbod.

Ik weet bij ondervinding, hoeveel knuppels ik bij dezen in een héél groot hoenderhok werp. Maar ik vraag mijn tegenstanders: Hoe doet gij, als uw zestienjarige zoon de Fransche letterkunde bestudeert volgens de opgaven der H.B.S. — en u brallend de regels van Racine voorleest, Britannicus — opdat ge hem aan de „woordjes” zult helpen — en hij is bij „le lit incestueux” aangekomen? En als uw dochter wel graag eenige ophelderingen over Moortje zou hebben, dat ze ook, heusch niet voor haar plezier, maar als zure plicht leest? Hen laten tobben, met alle gevaarlijke aankeve van dien? Of — en zoo doen juist diegenen, die 't felst tegenover me staan — aannemen, dat ze „dat toch op de een of andere manier aan de weet komen?” Welke manier?? Hoe??

Nooit kan ik langs den Sint-Jacob gaan of helder en duidelijk staat me voor de oogen, hoe goor en liederlijk en giftig, hoe zielsdoodsgevaarlijk de geheimhouding is — hoe eenvoudig, hoe nuchter, hoe gemakkelijk de waarheid.

S. LUGTEN-REYS.

¹⁾ Cursiveering telkens van mij.